

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ДРУГА СЕКЦІЯ

СПРАВА “СМІРНОВА ПРОТИ УКРАЇНИ”

(заява № 36655/02)

РІШЕННЯ

Страсбург

8 листопада 2005 року

Це рішення набуває статусу остаточного відповідно до обставин, що зазначені в частині 2 статті 44 Конвенції. Воно може бути редакційно відредаговане.

У справі Смірнова проти України

Європейський суд з прав людини (Друга секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

п. Дж.-П. Коста (J.-P. Costa), Голова,

п. І. Кабрал Каретто (I. Cabral Barreto),

п. К. Юнгвірт (K. Jungwiert),

п. В. Буткевич (V. Butkevych),

п. М. Угрехлідзе (M. Ugrehelidze),

пані А. Мулароні (A. Mularoni),

пані Е. Фура-Сандстрьом (E. Fura-Sandström) судді,

а також пані С. Долле, Секретар секції,

порадившись у нарадчій кімнаті 11 жовтня 2005 р.,

вносить таке рішення, яке було прийняте вказаного дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа ґрунтується на заяві (№36655/02) проти України, яка була подана до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав і основних свобод людини (далі – Конвенція), громадянкою України, пані Лідією Василівною Смірною (далі – заявниця), 29 травня 2002 року.
2. Уряд України (далі - Уряд) представляла його представник у Суді пані Валерія Лутковська
3. 23 листопада 2004 року Суд вирішив направити справу на комунікацію Уряду. Застосовуючи статтю 29 § 3 Конвенції, Суд вирішив одночасно розглядати питання прийнятності та суті.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявниця 1937 р.н., народилася та проживає у м. Києві.
5. У травні 1997 року заявниця розпочала проти п. М. (свого брата) судовий розгляд у Баглейському районному суді м. Дніпродзержинська (далі – районний суд) щодо розподілу майна своїх недавно померлих батьків.
6. Перше судове засідання було проведено 11 червня 1997 року, тоді відповідач подав зустрічний позов. Наступне засідання районного суду було призначено 25 червня 1997 року, але було перенесено на прохання відповідача.
7. За словами Уряду слухання, призначене на 22 липня 1997 року, не відбулося через неявку заявниці. Проте заявниця оскаржила це твердження, вказавши, що вона була присутня на цьому засіданні і воно відбулося, як і було призначено.
8. 9 вересня 1997 року заявниця подача клопотання, яке було задоволено, про відвід судді.

9. Під час слухання 27 листопада 1997 року на вимогу заявниці було оголошено перерву.
10. 18 грудня 1997 року відповідач безуспішно заявив відвід судді, а у справі було оголошено перерву для виклику відповідачем свідків. На прохання відповідача перерву було продовжено до 19 лютого 1998 року.
11. Протягом лютого 1998 року суд провів три слухання і опитав ряд свідків.
12. Уряд зазначив, що 19 березня 1998 року заявниця просила і їй надали двох місячну перерву у справі. У своїх зауваженнях заявниця не оскаржувала це, але вона згадала про два слухання, які були проведені у цей період.
13. За словами Уряду, 20 травня 1998 року суд, на прохання відповідача, призначив експертизу щодо оцінки майна та відклав слухання до 21 липня 1998 року. Заявниця, проте, нарахувала шість слухань, які ніби-то були призначені на цей період, чотири з яких не відбулося через неявку відповідача.
14. 21 липня 1998 року відповідач безуспішно заявив відвід судді та експерту.
15. 21 серпня 1998 року в судовому засіданні було оголошено перерву до жовтня 1998 року через неявку відповідача.
16. За словами Уряду, 26 жовтня 1998 року слухання було перенесено через неявку адвоката заявниці, проте, за словами заявниці, це відбулося через неявку відповідача.
17. 4 листопада 1998 року суд, за заявою відповідача, призначив додаткову експертизу оскаржуваного майна.
18. Заявниця стверджувала, що 21 грудня 1998 року та 27 січня 1999 року судові слухання переносилися через відсутність відповідача. Уряд не зазначив жодного слухання, яке було проведено протягом цього часу.
19. 15 січня 1999 року експертна установа проінформувала суд, що необхідна експертиза не проведена через відсутність необхідних документів та неправильну постановку питань. Установа просила надати необхідні документи та переформулювати питання.
20. 3 лютого 1999 року суд поставив нові запитання експерту та зобов'язав відповідача оплати вартість експертизи, а також для забезпечення позову наклав арешт на будинок.
21. 20 серпня 1999 було складено висновок експерта.
22. 1 вересня 1999 року слухання було перенесено через неявку заявниці.
23. 9 листопада 1999 року суд переніс слухання справи по своїй волі.
24. З 11 листопада 1999 року до 5 січня 2000 року слухання переносилися чотири рази через відсутність відповідача. 16 листопада 1999 року суд виніс постанову про привід відповідача. 26 листопада 1999 року дільничний міліціонер проінформував суд, що привід відповідача не може бути виконаний, оскільки п. М. відсутній за своїм місцем проживання.
25. З 5 січня до 5 червня 2000 року суд відкладав слухання справи п'ять разів через неявку заявниці до суду.
26. 5 червня 2000 року відповідач заявив відвід судді, проте його клопотання було відхилене.

27. З 13 червня до 18 жовтня 2000 року шість судових засідань були перенесені через неявку заявниці (один раз), відповідача (два рази), та двох сторін (три рази).
28. З 18 жовтня до 1 грудня 2000 року суд повів п'ять судових засідань.
29. 01 грудня 2000 року суд задовольнив позовні вимоги заявниці, признавши за нею право власності на 77\100 житлового будинку. У цьому рішенні суд зіслався на свідчення вісімнадцяти свідків та ряд доказів та висновок експерта.
30. Відповідач оскаржив це рішення. 12 лютого 2001 року Дніпропетровський обласний суд скасував рішення від 1 грудня 2000 року та направив справу на новий розгляд.
31. 10 квітня 2001 року районний суд призначив справу до розгляду.
32. 26 квітня та 28 травня 2001 року слухання були перенесені через неявку заявниці.
33. На засіданнях 15 серпня та 11 вересня 2001 року заявниця просила перенести засідання для зміни предмету позову.
34. 18 вересня 2001 р. відповідно до нової касаційної процедури заявниця подала касаційну скаргу на ухвалу від 12.02.2001 р. Суд виніс ухвалу про залишення касаційної скарги заявниці без розгляду через процесуальні недоліки, та надано строк для їх усунення.
35. 17 жовтня 2001 року заявниця подала доповнення до скарги, для ознайомлення з яким відповідачу потрібен був час, у зв'язку з чим слухання було перенесено.
36. 18 жовтня 2001 року слухання справи було перенесено на прохання заявниці.
37. З 8 листопада 2001 року до 4 лютого 2002 року слухання переносилися чотири рази у зв'язку з неявкою заявниці.
38. 4 лютого 2002 року суд виніс ухвалу про призупинення судового розгляду до вирішення касаційної скарги заявниці.
39. 15 березня 2002 року Верховний Суд відхилив касаційну скаргу заявниці.
40. 10 травня 2002 року районний суд відновив судові засідання, але у зв'язку з неявкою заявниці оголосив перерву. З того часу і до 25 грудня 2002 року заявниця не з'явилася на 8 засідань.
41. З 31 січня до 1 грудня 2003 року суд провів п'ять та переніс три засідання _одне засідання було перенесене через неявку заявниці, друге через те, що суддя був зайнятий розглядом іншої справи, а останнє – через хворобу третьої особи).
42. З 1 грудня 2003 року до 2 лютого 2004 року три засідання було перенесено через неявку заявниці.
43. 3 лютого 2004 року заявниця подала в суд клопотання слухати справу у її відсутність.
44. 10 лютого 2004 року суд заслухав свідків.
45. Слухання призначені на 26 лютого та 9 березня 2004 року були перенесені через неявку третьої особи. 25 березня 2004 року суд вирішив слухати справу у відсутність цієї особи. За клопотанням відповідача суд призначив додаткову експертизу щодо спірного майна.

46. 29 квітня 2004 року районний суд виніс рішення, яким частково задовольнив позов заявниці. Проте частка п. М. у будівлі зросла до 28%.
47. Відповідач оскаржив це рішення. Районний суд надав можливість заявниці подати свої зауваження до апеляційної скарги. Отримавши зауваження заявниці, суд 16 червня 2004 року направив справу до апеляційного суду Дніпропетровської області.
48. 7 вересня 2004 року апеляційний суд скасував рішення від 29 квітня 2004 року та направив справу на новий судовий розгляд.
49. Слухання справи було призначене на 23.10.2004 р., проте суд переніс це слухання, як і наступне через відсутність заявниці. 7 грудня 2004 року заявниця подала до суду клопотання розглядати справу у її відсутність.
50. 10 грудня 2004 року відповідач задалегідь безуспішно заявив відвід всьому складу районного суду та просив направити справу до іншого суду.
51. Справа до цього часу розглядається в районному суді.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

52. Розділ V Цивільно-процесуального Кодексу регулює питання перегляду рішень. Він передбачає такі засоби:
 - апеляційна скарга, яка відповідно до статей 290 та 291 може бути подана на рішення та ухвали суду першої інстанції;
 - касаційна скарга, яка відповідно до статті 320 може бути подана до Верховного Суду на рішення та ухвали суду першої інстанції, після їх перегляду в апеляційному порядку, а також рішення і ухвали апеляційного суду; та
 - перегляд остаточних рішень у зв'язку з винятковими обставинами.Проте, в Кодексі не передбачено окремих положень, які б закріплювали можливість оскаржити бездіяльність суду під час цивільного провадження.
53. Стаття 172 Кодексу закріплює, що у разі повторної неявки в судові засідання, відповідача, якого було повідомлено у встановленому порядку про час і місце судового засідання, суд може розглянути справу за його відсутності. Якщо відповідач повторно не з'являється до суду без поважних на то причин, суд може накласти на нього штраф у розмірі трьох неоподаткованих мінімумів громадян (див. *Суховецький проти України*, №13716\02, ухвала від 1 лютого 2005 року).

ЩОДО ПРАВА

I. Щодо стверджуваного порушення статті 6 § 1 Конвенції

54. Заявниця скаржилася, що тривалість провадження була несумісною з вимогою „розумного строку” відповідно до статті 6 § 1 Конвенції, яка закріплює таке:
„Кожен при визначенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків...має право на ...судовий розгляд упродовж розумного строку...”

55. Уряд заперечував проти скарги заявниці.
56. Суд зазначає, що заявниця розпочала судове провадження в травні 1997 року. Проте, період, який необхідно брати до уваги, розпочався тільки у вересні 1997 року, коли Конвенція набула чинності для України. Період, який розглядається ще не закінчився. Таким чином він вже триває більше восьми років.

А. Щодо прийнятності

57. Уряд вважає, що заявниця не вичерпала доступні їй національні засоби захисту, оскільки вона не оскаржувала в касаційному порядку рішення апеляційного суду від 7 вересня 2004 року (параграф 48 вище).
58. Заявниця не прокоментувала цей аргумент.
59. Суд нагадує, що метою п.1 статті 35 Конвенції є надання Високим Договірним Сторонам можливості запобігти порушенню, у якому вони звинувачуються або ж виправити такі порушення, ще до того, як заяву буде передано на розгляд Суду. Проте мають бути вичерпані лише ті засоби правового захисту, які є ефективними (див. серед інших, *Войтенко проти України*, №18966\02, § 29, рішення від 29 червня 2004 року). Щоб бути ефективним засіб має бути здатним попередити або зупинити стверджуване порушення чи надати адекватне відшкодування за будь-яке таке порушення, що вже сталося (див. *mutatis mutandis Красускі проти Польщі*, №61444\00, § 66, ECHR 2005-...).
60. Суд зазначає, що у цій справі звернення до процедури касації не могло надати заявниці ні компенсацію за стверджуване порушення її права на розгляд справи протягом розумного строку, ні пришвидшити розгляд справи. У будь-якому випадку це призвело б до подальшого затягування розгляду справи на місяці (порівняй пункти 34 та 39 вище) або навіть на роки (див. *Павлюлінець проти України*, №70767\01, § 19, рішення від 6 вересня 2005 року).
61. За цих обставин Суд вважає, що заявниця була звільнена від необхідності використати засіб, який вказаний Урядом, а тому вона дотримала вимоги статті 35 § 1.
62. Суд приходить до висновку, що заява не є очевидно необґрунтованою в сенсі статті 35 § 3 Конвенції. Він далі зазначає, що вона не є непринятною на будь-яких інших підставах. А тому вона повинна бути проголошена прийнятною.

Б. Щодо суті

63. На думку Уряду, ця справа не була складною з точки зору права, але була ускладнена обставинами справи, оскільки необхідно було встановити точну вартість майна за декілька десятиліть. Уряд зазначив, що, призначаючи регулярно слухання, національні суди проявили належну старанність під час провадження. Уряд далі зауважив, що в першу чергу заявниця була відповідальною за тривалість провадження через її неодноразову неявку до суду.
64. Заявниця вважала, що провадження не було проведено з достатньою старанністю. Заявниця далі зазначила, що вона, в порівнянні з відповідачем, була відповідальною за незначну кількість перенесень судових засідань.

Заявниця також стверджувала, що на її можливість з'явитися до суду вплинуло те, що вона постійно проживає в м. Києві, який знаходиться за декілька сот кілометрів від м. Дніпродзержинська, де походилися слухання.

65. Суд спочатку зазначає, що сторони в дечому не погодилися з порядком та датою провадження, яке мало місце в період з липня 1997 року до січня 1999 року (параграф 12, 13, 16 та 18 вище). Суд не вважає за необхідне встановлювати ці питання, оскільки спірні факти частково знаходяться за межами юрисдикції суду *ratione temporis* і у будь-якому випадку вони не впливають кардинально на загальну картину руху справи.
66. Суд повторює, що розумність тривалості провадження повинна бути оцінена в світлі обставин справи та з огляду на наступні критерії: складність справи, поведінка заявника та відповідних органів, а також предмет спору (див. серед іншого *Frydlander v. France*, № 30979/96, § 43, ECHR 2000-VII).
67. Суд не знаходить жодних причин, щоб не погодитися з Урядом, що ця справа має певну складність щодо фактів, оскільки стосується будівництва будинку ще з 1960 року, що вимагало від суду призначити судову експертизу спірного майна, а також допитати ряд свідків.
68. Суд зауважує, що заявниця безсумнівно була відповідальною за ряд затримок. Він зазначає, що протягом розгляду, який ще триває, заявниця п'ять разів просила перенести слухання і щонайменше тридцять разів не з'явилася до суду. Суд вважає аргументи заявниці про те, що слухання проводилися в місті, яке знаходиться далеко від місця її проживання, непереконаливими. Суд зазначає, що, подаючи свій позов, заявниця була добре обізнана про звичайні обов'язки та незручності, які пов'язані з участю в цивільному провадженні.
69. Проте, Суд вважає, що національні органи теж в значній мірі вплинули на затягування провадження. Це, зокрема, стосується нездатності державних органів ефективно протидіяти перепонам, які умисно створював відповідач для руху справи. У зв'язку з цим Суд, на противагу Уряду, не може віднести на рахунок заявниці затримки, пов'язані з тим, що відповідач чотири рази заявив відвід суду, двічі заявляв клопотання провести додаткову судову експертизу і безліч разів не з'являвся до суду. Суд зауважує, що хоча національне законодавство не передбачає жодних спеціальних засобів проти цих тактик затягувань, суди мали в своєму розпорядженні достатній механізм для забезпечення присутності заявника в суді (параграф 53 вище). Однак, з матеріалів справи не вбачається, що державні органи хоч раз розглядали можливість накладити штраф на п. М. чи повести розгляд справи у його відсутність. Так тривало до листопада 1999 року (тільки сказати, два роки та шість місяців після початку провадження), коли суд виніс ухвалу про привід відповідача, яка в результаті залишилась невиконаною, оскільки його місцезнаходження було невідомим.

Суд зазначає, що навіть, якщо це правда, що заявниця ніколи не заперечувала проти продовження чи перенесення, яке було на вимогу відповідача чи ним спричинено, це не звільняло суди від того, щоб дотримуватися вимоги розумного строку відповідно до статті 6 § 1, оскільки обов'язок швидкого здійснення правосуддя покладається в першу чергу на відповідні державні органи (див. *Mitchell and Holloway v. the United Kingdom*, по. 44808/98, § 56, рішення від 17 грудня 2002 року).
70. Суд вважає, що провадження було також затягнуто значною мірою новими розглядами справи. Проте, справа (відповідно до зауважень самого Уряду) не була складною з точки зору права. Суд вважає, що два з половиною роки

судового розгляду, який закінчився винесенням судового рішення від 1 грудня 2000 року та в результаті якого було опитано 18 свідків і досліджено ряд документів та висновок експерта, є достатнім для встановлення всіх необхідних фактів. Не дивлячись на це, справа після цього ще двічі розглядалася в суді першої інстанції. Хоча Суд не в змозі аналізувати якість рішень національних судів, він вважає, що оскільки справа направляється на новий розгляд зазвичай у зв'язку з помилками, яких припустилися нищестоящі суди, то повторні направлення протягом одного такого провадження розкривають серйозні недоліки судової системи (див. *Wierciszewska v. Poland*, №41431\98, § 46, від 25 листопада 2003 року).

71. Беручи до уваги свою прецедентну практику з цього предмету, Суд вважає, що в цій справі тривалість провадження була надмірною і не відповідала вимозі „розумного строку”.
72. Тому відповідно було порушення статті 6 § 1.

II. Щодо стверджуваного порушення статті 1 Протоколу №1

73. Заявниця також скаржиться на тривалість провадження в світлі статті 1 протоколу №1.
74. Суд вважає, що не дивлячись на те, що ця скарга є обґрунтовано прийнятною, вона не піднімає іншого окремого питання (див., наприклад, *Zanghi v. Italy*, рішення від 19 лютого 1991 року, Серія А, №194-С, § 23 та *Di Pede v. Italy*, рішення від 26 листопада 1996 року, Reports 1996-IV, №17, § 35).
75. В результаті, не піднято жодних питань за цим положенням, які потребують Судового визначення.

III. Щодо застосування статті 41 Конвенції

76. Стаття 41 Конвенції проголошує:

“Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї, і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову компенсацію, Суд, у випадку необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію”.

A. Матеріальна шкода

77. Заявниця вимагала 22 464 ЄВРО для відшкодування матеріальної та моральної шкоди.
78. Уряд заперечив проти вимог.
79. Суд не побачив жодного причинного зв'язку між встановленим порушенням та стверджуваною матеріальною шкодою; тому він відхиляє цю вимогу. Проте Суд вважає, що заявниця вимушена була зазнати моральної шкоди. Виходячи зі справедливих засад, Суд присуджує їй в цій частині 1000 ЄВРО.

Б. Судові витрати

80. Заявниця не подала жодної вимоги в цій частині протягом встановленого строку; суд відповідно нічого не присуджує у цій частині.

В. Процентна ставка

81. Суд вважає прийнятним, що процентна ставка повинна базуватися на граничній кредитній ставці Європейського Центрального Банку, до якої повинно бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ОБСТАВИН СУД ОДНОГОЛОСНО:

1. *Проголошує* заяву прийнятною;
2. *Вирішує*, що було порушення статті 6 § 1 Конвенції;
3. *Вирішує*, що немає інших питань, піднятих за статтею 1 Протоколу №1;
4. *Вирішує*:
 - a. що протягом трьох місяців від дати, коли рішення стане остаточним згідно з пунктом 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна виплатити заявниці € 1 000 (одну тисячу ЄВРО) для відшкодування моральної шкоди, які мають бути конвертовані у національну валюту держави-відповідача за курсом на день виплати та будь-який податок, який може підлягати сплаті з зазначеної суми;
 - b. після закінчення вищезазначених трьох місяців і до остаточного розрахунку на вказану суму нараховуватиметься відсоток у розмірі граничної позичкової ставки Європейського Центрального Банку, що діятиме протягом періоду несплати, плюс три відсоткові пункти.
5. *Відхиляє* решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою і повідомлено письмово 8 листопада 2005 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

С.Долле
Секретар

Дж.- П. Коста
Голова